

פיקוד הלב / אהרן בס

לְשִׁיחָה בְּסִמְיֹת לְמַרְחֵב לְבָבָהּ הַמִּגֵּן בְּאַזְרָחָה -
יֵשׁ לְשִׁיחָה בְּסִמְיֹת לְמַרְחֵב הַלֵּב הַמְּוִגֵּן.
יֵשׁ לְצִמְצָם תְּנוּעוֹת בְּמַרְחֵבֵי רֵגֶשׁ שֶׁל פֶּסֶד
וְלִהְיוֹת מִהֶתְקַלְלֵי יוֹת שֶׁל יְאוֹשׁ וְעֶצֶב.
בְּעֵת קִבְּלַת הַתְּרָעָה - יֵשׁ לְהִפְגֵּס זֶה לְלִבּוֹ
שֶׁל זֶה.
נֶשֶׁם נִמְצָא הַמַּרְחֵב הַמְּוִגֵּן.
וְלְשִׁיחָה בּוֹ - עַד שֶׁתִּתְקַבֵּל רְאִיָּה חֲדָשָׁה שֶׁל
טוֹב וְשֶׁל תְּקוּהָ.

עלון מספר 136 – יולי 2025

1. סיפורה של תמונה: ספר התורה של משפחת זולדן
2. מן העיתונות: שבוע החינוך לזכר יוסי הרשקוביץ הי"ד
3. "למה ננטש עץ האגוז" מאת אהובה ברק (נובו סליצה)
4. חיפוש שורשים: בילקה / Bilki
5. הספר Gypsy Music Street – מונקץ'
6. חסידי אומות העולם (האחיות קניגסברג ורוט)
7. ישראלים ילידי קרפטורוס: דר' ישראל ארצי / איזיקוביץ (חוסט)
8. משלנו: איינהורן-מדר רחל (דובובה)

להזכירכם: מסביר פיקוד העורף בערוץ 12, צביקי טסלר, הוא בנה של שרה, ילידת Mala Kopanya [עלון 86 – אוגוסט 2021]

1. סיפורה של תמונה: ספר התורה של משפחת זולדן (פודובוביץ – מונקץ')

ספר התורה של משפחת זולדן היה ספר, שעבר מדור לדור במשך כ-200 שנים. הרצף נקטע לפני 80 שנה – למשך שנת 1945-1944, שנת גירוש המשפחות לגטאות ולמחנות המוות. עתה נמצא ספר נדיר ערך זה ב"יד ושם" – למשמרת עולם. אך בואו נחזור אל ימי המלחמה ואל סיפור הצלתו של ספר התורה העתיק. את הסיפור סיפר לנו ד"ר יוסי זולדן, בנו של יעקב זולדן.

יעקב זולדן, היה יליד 1895, מפודובוביץ (Podobovets) - כפר בנפת וולובץ, כ-80 ק"מ צפונית לחוסט), בן למשפחה אמידה וידועה באזור, שהיה מפורסם מאוד בתקופה שקדמה למלחמה; כינויו היה "יענקל' פודובוביצר". הוא היה סוחר סוסים, איש גדול מידות.

בין השנים 1939 - 1941, כשיהודי פולין החלו נעים מזרחה בעקבות התקדמות הגרמנים, הוביל יעקב זולדן את היהודים מזרחה. אלא שאנשים הלשינו עליו לגרמנים - ובשנת 1942 הוא נאסר וגורש לאושוויץ; במחנה זה שהה יעקב שלוש שנים, לבדו. הוא נכנס לאושוויץ במשקל 120 ק"ג וכששוחרר - משקלו ירד ל-36 ק"ג... ליעקב ולאשתו היו שבעה ילדים, אותם הוא לא ראה מיום כליאתו במחנה המוות. משפחתו הובלה לאושוויץ במאי 1944, כמו כל יהודי זאקרפטיה, ומהם שרד רק אחד משבעת ילדיו, זלמן, שהיה בן 16 בלבד; יעקב זולדן איבד, אם כך, את אשתו הראשונה וששה מילדיו!

ב"ספר מרמורוש" (עמוד 427) מסופר: "המידע היחיד על כפר זה [פודובוביץ] היא עדותו הקצרה של הנער זלמן זולדן, שנמסרה בקיץ 1945 בבודפשט, זמן קצר לאחר שחרורו ממחנות הריכוז: בכפר קטן פודובוביץ גרו בסך הכול שבע משפחות יהודיות; רוב היהודים היו חקלאים. אבי היה סוחר. היה לנו בית ואדמה והתפרנסנו בכבוד. לאחר חג הפסח תש"ד הובלנו במכונית לגטו איזא [Iza]. לפני הגירוש לאושוויץ הועברנו לתחנת הרכבת של חוסט ומשם גורשנו לאושוויץ, 70 איש בקרון."

טרם גירושם לאושוויץ של אשתו וילדיו של יענקל' הופקד ספר התורה בידי שכן גוי, אשר אחסן אותו בבוידם שבביתו. כשחזר יעקב מהמלחמה – הוחזר לו ספר התורה היקר כל כך.

יעקב זולדן נישא בשנית לפייגה, שהייתה צעירה ממנו ב-16-17 שנים. פייגה, הייתה ילידת זאדנייה (Zádnya, כיום נקרא המקום Pryborzhavske, מחוז אירשאוה). הוא הפך לסוחר בדברי עור. הם גידלו את בנו, זלמן, ששרד ממשפחתו הראשונה, והביאו לעולם

שני בנים: אלכס ויוסי. יעקב היה כבר בן 53 כשיוסי נולד. במושגי הזמן של תקופה זו – הוא היה כבר איש זקן... המשפחה התגוררה במונקץ', שם היו ליענקל' 3 דורות, ששתיים מהן נתפסו על ידי גויים מקומיים. זלמן, הבן הגדול של יעקב, ששרד ממשפחתו הראשונה נאלץ לעזוב את זאקרפטיה, כיוון שלא היה לו סיכוי לשאת במקום נערה יהודייה; הוא התחתן עם יהודייה מלנינגרד, עבר להתגורר בעיר, עבד כצלם ושם נולדה בתו. מעת לעת היה מבקר בבית אביו במונקץ'.

בשנות ה-60 נסע זלמן לבקר במחנה המוות אושוויץ. הוא זכר ואיתר את מקום הירצחם של אימו וששת אחיו ואחיותיו. הביקור הציף חוויות קשות וזלמן התקשה לחזור אל חייו החדשים בלנינגרד. הוא לא עבד מספר חודשים והתקשה בתפקוד היומיומי. זה, אולי, מה שקרב את מותו, משבץ, בהיותו רק בן 63... אשתו של זלמן והבת עלו ארצה בשנות ה-90. הן התגוררו בעכו ובתו הייתה מורה לאנגלית. בנה, נכדו של זלמן עובד בתעשייה האווירית.

אלכס זולדן [בתמונה], בנו של יענקל', מתגורר בקריית מוצקין. הוא העביר את ספר התורה המשפחתי לבית הכנסת בו התפלל. לפני כ-3 שנים פנו אנשי בית הכנסת אל אלכס – כיוון שספר התורה התבלה. הם הציעו לקבור אותו – או להחזירו למשפחה. אלכס ויוסי החליטו לתרום את ספר התורה העתיק ל"יד ושם" – כמזכרת להוריהם, פאני ויעקב ז"ל, שם הוא משמש כמוצג ארכיוני. כמה דורות של בני המשפחה קראו מספר תורה עתיק זה, השוכן כיום ב"יד ושם". כמה סיפורים משפחתיים יכלו אותיות הספר לספר לנו על קהילה פעילה, שהפכה לחרבה!

2. מן העיתונות: שבוע החינוך לזכר יוסי הרשקוביץ הי"ד

עיתון "כל העיר" ירושלים, 14.5.2025, מאת מיכל גילת: [/ https://www.kolhair.co.il/education/244445](https://www.kolhair.co.il/education/244445) "שבוע החינוך" בין התאריכים 18–22 במאי, תחת הכותרת "ירושלים של אור" – שבוע של אירועים, טקסים ופעילויות חינוכיות, המוקדש לזכרו של יוסי הרשקוביץ ז"ל, מנהל בית הספר פלך, שנפל במלחמת חרבות ברזל. ... ראש העיר משה ליאון: "שבוע החינוך העירוני מתקיים זו השנה השנייה ברציפות לזכרו ולאורו של יוסי הרשקוביץ ז"ל, מחנך ומנהל פורץ דרך, שדרכו החינוכית והאנושית מהווה השראה לכולנו. במהלך שבוע זה אנו שמים במרכז את הערכים שיוסי ז"ל האמין בהם – מחויבות עמוקה לתלמידים, כבוד לאדם, מקצועיות, אהבת הארץ וירושלים."

טקס האוסקר הירושלמי, תשפ"ד (צילום: אביהו בושארי)

3. הספר "למה ננטש עץ האגוז" מאת אהובה ברק (נובוסליצה)

אהובה ברק

למה ננטש עץ האגוז

סיפור חיים

לעיתים, אינני יודעת להסביר כיצד ומדוע, אבל אני נתקלת במידע, הנוגע לילידי קרפטורוס – או לצאצאיהם. כזה היה המקרה כשגיליתי בארכיון "בית לוחמי הגטאות" את הכותרת הבאה: הספר "למה ננטש עץ האגוז" מאת אהובה ברק (Ahuva Barak), ירושלים, 1997, תרם: אסף ברק (Asaf Barak) ב - 29/8/2021, עמודים: 171, תכולת התיק: הספר "למה ננטש עץ האגוז", אשר מבוסס על זיכרונותיו של שמואל - דוד נוימן (Samuel-David Neiman), אביה של המחברת. בספר מופיע מידע על קורותיהם של משפחת נוימן מכפר נובוסליצה (Novoselytsya), זקרפטיה [מחוז טיאצ'ב], ושל משפחת ליכטנברג מכפר בוגדנקה (Bogdanka), מחוז לובלין, פולין, במלה"ע השנייה.

מידע על שמואל נוימן: שמואל-דוד נוימן, בנם של חיים-יעקב נוימן, יליד 1877, ושל שרה נוימן, לבית כץ, ילידת 1881, נולד ב - 1914 בכפר נובוסליצה. לשמואל היו שתי אחיות, פריידה - חדוה נוימן, ילידת 1899, וזהבה נוימן, ואח בשם צבי-אלימלך נוימן, יליד 1909. בני משפחת נוימן התגוררו בנובוסליצה. אביו של שמואל היה חסיד ויז'ניץ. למרות התנגדותו של אב המשפחה הצטרפו צבי-אלימלך וזהבה, אחיו של שמואל, להכשרה של תנועת "הפועל מזרחי", ובשנת 1936 עלו ארצה. שמואל נשאר עם הוריו בנובוסליצה. כילד למד בחדר, ולאחר

מכן נשלח על ידי הוריו ללמוד סנדלרות באזור. זמן קצר לאחר עלייתם של אחיו ארצה קיבל שמואל צו גיוס לצבא הצ'כוסלובקי. הוא שירת באזור הסודטים במהלך 1936 - 1938. במארס 1939 סופך אזור זקרפטיה להונגריה.

בדצמבר 1940 התחתן שמואל עם חיה אונגר, ילידת 1913, מוודיצייה (Vodytsya) [מחוז ראחוב]. כמה חודשים לאחר מכן, באפריל 1941, גויס שמואל לפלוגת העבודה. חיה, אשר כבר נכנסה להריון, נשארה בבית עם אימה, ברנה אונגר. בקיץ 1941 חיה, אמה ויהודים אחרים מהאזור גורשו על ידי ההונגרים אל קמיניץ פודולסק - ונספו.

שמואל נוימן שולח לעבודות כפייה במקומות שונים ובהם: סיגט - צפון טרנסילבניה, אזור באצ'קה טופולה (Backa Topola) - צפון סרביה, קושיצה) - סלובקיה, באזורים נוספים בזקרפטיה. בשנת 1943 שולח לבודפשט, שם עבד במפעל נעליים עד דצמבר 1944, כשגורש למחנה ברגן-בלזן. הוא הגיע ב - 14.12.1944, והוכנס למחנה ההונגרים (Ungarmlager). בתחילת אפריל 1945 הוצעדו שמואל נוימן, יחד עם אסירי מחנה אחרים לתחנת רכבת, והועלו על רכבת. הרכבת נסעה לסירוגין כשבעה ימים עד ששחררה ב - 13.4.1945 על ידי חיילים אמריקנים בפרסלבן (Farsleben), ליד מגדבורג (Magdeburg), גרמניה. הוריו של שמואל, חיים-יעקב ושרה נוימן, גורשו ב - 1944 למחנה אושוויץ-בירקנאו ושם נספו. אחותו של שמואל נוימן, פריידה, נישאה לבער ציפסר והם עברו לגור בעיר יאסינייה. היא התאלמנה בגיל צעיר. פריידה נספתה עם שניים מילדיה, רייזל וצבי. בנה הבכור, ישראל, נשאר בחיים ועלה ארצה אחרי המלחמה.

לאחר השחרור הועבר שמואל נוימן, יחד עם שורדים אחרים, להילרסלבן (Hillersleben), גרמניה. בסתיו 1945 עבר לבריסל - ומשם המשיך להכשרה באזור טירת רטנדל (Rattendael) בבלגיה. לאחר מכן עבר להכשרה דתית באזור.

שמואל-דוד עלה לפלשתינה - א"י בשנת 1946 בספינה "תל חי" ונשלח על ידי הבריטים למחנה המעצר עתלית. באותה שנה התחתן עם שפרינצה ליכטנברג, ילידת 1917. לזוג נולדה בת יחידה, אהובה נוימן, לימים אהובה ברק" - שהיא מחברת הספר!

"אהובה נוימן, בתם של בני זוג מאנשי שארית הפלטה, שצולמה בישראל בתחילת שנות החמישים" – כך כתוב על התמונה, הנמצאת אף היא בארכיון "בית לוחמי הגטאות".

פניתי אל ארכיון "בית לוחמי הגטאות" כדי לאתר את משפחתה של אהובה ברק. מה רבה הייתה ההפתעה שעובדת הארכיון, גרטה ברק, היא כלתה של אהובה, ונשואה לבנה, אסף, אשר תרם את הספר לארכיון. הספר הוא דיגיטלי וקיבלתי את ההרשאה להעלותו לעלון – וגם לאתר האינטרנט שלנו – ועל כך התודות!

אתם יכולים לקרוא את כל חלקי הספר בקישור הבא:

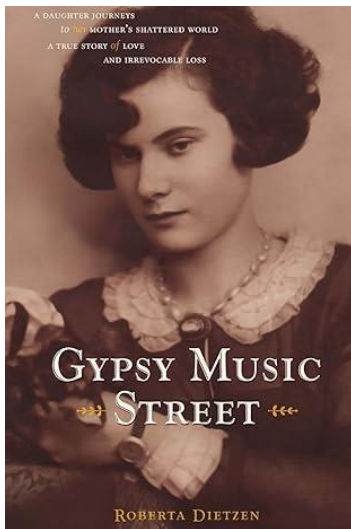
https://infocenters.co.il/gfh/notebook_ext.asp?book=157501&lang=heb&site=gfh

בארכיון עתלית יש תוספת מידע: שמואל עלה ארצה באוניית המעפילים "תל חי", שיצאה ממרסיי, צרפת. הוא נעצר במחנה המעצר בעתלית. מקום מגורים ראשון: מגדיאל; תעסוקה ראשונה בארץ: עבודה בפרדס. באתר Geni רשום שדוד-שמואל נולד ב-1917 [ולא ב-1914, כפי שמתועד בספר] ונפטר בירושלים ב-2004; קבור בסנהדרייה.

כמו כן, רשום ששם המשפחה של זהבה היה טרביטש. היא נפטרה בשנת 1985 וקבורה בחולון. בספר שכתבה אהובה ברק היא ציינה שישראל ציפסר, "התגורר באשדוד והקים משפחה לתפארת".

4. חיפוש שורשים: בילקה / Bilki

חברתנו, אהובה (לובה) ויינברגר (יעקובוביץ) מתנדבת לסייע לאלה, שחסר, או אין, להם מידע על שורשי משפחתם, כולל מדורות קודמים מבילקה/Bilki (1103) המספר בסוגריים הוא מספר היהודים במפקד שנערך ב-1941. ניתן לפנות לאהובה (לובה) בטלפון 052-3385447.

5. הספר Gypsy Music Street – מונק' [באנגלית]

"שנת 1937, ערב מלחמת העולם השנייה. בגיל עשרים ושש, רז'י לרר עוזבת את מונק', עיר קטנה ומקסימה הממוקמת עמוק בפינה נידחת של הרי הקרפטים, ונוסעת לבדה לארה"ב. פורצת מלחמה וגבולות מזרח אירופה נאטמים. משפחתה של רז'י לכודה בצ'כוסלובקיה והחבילות שהיא שולחת הביתה מוחזרות ללא פתיחתן. עם סיום המלחמה, רז'י מגלה שהוריה, שני אחיה ועשרות קרובי משפחה נספו בשואה. "רחוב המוזיקה הצוענית" הוא סיפורה של צער ואשמה בלתי פוסקים של אישה, הסובלת מאובדן משפחתה, המשפחה שהשאירה מאחור. אך היא עדיין כמהה לחזור לעיירה, 'פריז הקטנה של המזרח', כדי לראות אותה רק פעם אחת נוספת. אך לאחר המלחמה, גבולות המדינה נקבעים מחדש ומוקצ'בו כבר לא ממוקמת בצ'כוסלובקיה. היא נסגרת לחלוטין תחת אחיזת הברזל של ברה"מ והאקלים הפוליטי הוא של המלחמה הקרה. מוקצ'בו אסורה לנסיעות. עם חלוף השנים, רז'י נזכרת, חולקת את געגועיה ויגונה על העבר עם בתה בז'י. וכאשר היא מתה כאישה זקנה, חלומה לא התגשם, בז'י מונעת על ידי אובדנה ואבלה שלה לצאת למסע הביתה עבור אמה, ועבור עצמה. הרפתקאות בבודפשט, אוקראינה וישראל הופכות את "רחוב המוזיקה הצוענית" לספר זיכרונות מרתק של אהבה ואובדן. עם זאת, זהו גם סיפור על השמחה העצומה שחווה בת כשהיא נוסעת אחורה בזמן ומגלה את שורשיה הקרועים".

זאב מילבאואר מעיד: ברחוב הזה גדלתי, היום שם הרחוב הוא מלניצ'ניה, אבל כולם אמרו ציגן אוצו [רחוב הצוענים]. היה בו דו-קיום מדהים בין צוענים ויהודים. הייתה גם שותפות גורל, כי גם אותם גירשו למחנות. היו שני ריכוזי צוענים: צוענים שגרו בציגאן טאבור [מחנה צריפים]; חלק אחר גרו בבתי קבע ברחוב שלנו.

6. חסידי אומות העולם

קניגסברג רני ואגנס, רוט אליזבת וארנה - אוז'גורוד: ההצלה על ידי חסידי אומות העולם נעשתה בגרמניה

Gerhard Marquart ו-Fritz Niermann, שניהם תושבי אסן [Essen] במחוז הרוהר, היו סייעים בחילוץ שש צעירות יהודיות [4 מתוכן הן ילידות אוז'גורוד], שהיו אסירות במחנה הריכוז הקטן ברחוב Humboldt. הנשים היהודיות הגיעו לאסן בסוף קיץ 1944, בשלב האחרון של מסע מאושוויץ. הם הוצבו כעובדי כפייה לעבודות בחברת Krupp. גרהארד, עובד קרופ, התיידד עם אחת הבנות היהודיות, רוזה כץ. הוא הבריח אותה מהמפעל במספר הזדמנויות כדי לאפשר לה להתפלל בבית הקברות היהודי השומם. הוא הבטיח לעזור לה בבוא העת.

בפברואר 1945 נפוצו שמועות במפעל שהצבא האמריקני קרוב מאוד. כשחזרו למחנה, הייתה תקיפה אווירית גדולה. כל שומרי האס-אס רצו למקלטי ההפצצות, ולא היה מי שישמור על הבנות. הם החליטו שזו ההזדמנות שלהם לברוח, ושש מהן – רוזה (רוז'י) כץ, ג'יזלה ישראל, אליזבת וארנה רוט, רני ואגנס קניגסברג - ברחו. רוזה הובילה אותם לבית הקברות היהודי, שם הסתתרו במרתף של בית המתים ההרוס. למחרת אחר הצהריים רוזה וילדה נוספת הלכו לגרהארד, שגר ליד בית הקברות, לבקש עזרה. הוא לא דחה אותם. הוא לקח על עצמו להגיע כל יום לבית הקברות היהודי ולספק להן מים ולחם.

לאחר מספר ימים בבית הקברות, הבנות היהודיות התגלו על ידי עובר אורח ונאלצו לעבור למקום אחר. בהתחלה הן הלכו לישון בביתו של גרהארד, אבל זה היה מסוכן מדי מכיוון שהם יכלו להתגלות על ידי השכנים. בכל מקרה לא היה מספיק אוכל להאכיל את כל השש. הבנות נזכרו אז בגרמני אחר במפעל שהבטיח לעזור להן. הגרמני הזה קלט את אחת הבנות והפנה את האחרות אל פריץ ניירמן. ארבע בנות מצאו מחסה בביתו של ניירמן באסן, ואילו החמישית קיבל עזרה ממישהו אחר. לניירמן היו עסקי מזון סיטונאי, והוא גר לבדו בבית, שטופל על ידי עוזרת בית גרמנייה צעירה בשם גרטרוד. אשתו ושתי בנותיו מצאו מקלט מההפצצה בדרום גרמניה. ניירמן הכניס את הבנות היהודיות לאחד החדרים הפנויים ואף הזמין אותן לעשות שימוש בבגדי בנותיו. גם עוזרת הבית בישלה להן. מדי פעם היה ניירמן מספר להן איך המלחמה מתנהלת וחזק את המורל שלהן. הן שהו בביתו עד לאחר השחרור והקמת מחנות העקורים. גם לאחר השחרור ביקרו ארבע הבנות תכופות את משפחת ניירמן באסן וזכו ליחס על ידם כאל משפחה. ב-19 במרץ 1985 הכיר "יד ושם" בגרהארד מרקווארט ובפריץ ניירמן כחסידי אומות העולם; הטקס – בבון.

לימים, השתנו שמות המשפחה שלהן בשל נישואיהן: ארנה אנוליק, אליזבת הירש, אגנס גרנט ורני המונד. רוזה כץ הייתה ילידת Fábíánháza, Hungary, 1924 גיזלה ישראל - ייתכן שהייתה ילידת 1922, מקושיצה.

חיפשתי מידע על שני זוגות האחיות, שהיו כולן ילידות אוז'גורוד. מצאתי כתבה שוועדת התביעות עשו על רני קניגסברג.

Renee Hammond, לבית קניגסברג: כשגדלה בצ'כוסלובקיה, רני האמונד, לבית קניגסברג, למדה בבית הספר לדבר הונגרית, צ'כית ואנגלית שוטפת - כישורים שלדבריה ציידו אותה להישרדות לאחר פלישת הנאצים. ב-16 במאי 1944 נשלחו רני בת ה-18 ומשפחתה לגטו, שם חבר לא יהודי היה מגניב לה אוכל. לאחר שלושה ימים, משפחתה של רני נלקחה ברכבת בקר לאושוויץ. כשהם הגיעו, אסירה אחרת אמרה לרני לאכול במהירות את כל האוכל שיש לה איתה כי הנאצים ייקחו אותו בקרוב.

כשהורידו את היהודים מהרכבת, הם חולקו והופרדו, גברים ונשים, ולאחר מכן - לצעירים ולמבוגרים. רני ואחותה, אגנס, התקלחו וראשיהן גילחו, אך הוריהן נשלחו לתאי הגזים. רני לא ידעה אז מה עלה בגורלו של אחיה.

עד מהרה נשלחו רני ואגנס למחנה ליד אסן שבגרמניה, שם צעדו מדי יום לעבוד במפעל התחמושת קרופ. כאן הם פגשו גבר גרמני שאמר לבנות שהוא יעזור להן אם בכלל אפשר. ב-1945, כשהמלחמה הייתה לקראת סיומה והפצצות בעלות הברית התקרבו למחנה, הקצינים האחראים היו מחפשים מחסה בבונקרים. הבנות ראו את ההזדמנות שלהן ויום אחד, בזמן שהשומרים תפסו מחסה, הן נמלטו מהמחנה.

הם הסתתרו במרתף של בית קברות יהודי שהופצץ ויצרו קשר עם הגרמני שהציע קודם לכן לעזור. הוא הביא להן אוכל ומים. עד מהרה הביא אותן לבית החווה שלו, שם שרפו את בגדיהם והאיכר הציע להם כל מה שהם רוצים מהארון של בתו. זה יציל אותם מאוחר יותר כאשר חיילים נאצים עצרו ליד בית החווה; בגלל שהבנות לבשו את הבגדים של בת האיכר ונראו כמו ילדות גרמניות רגילות הן לא עוררו חשד. כל יום הגבר הגרמני היה מביא לבנות תפוחי אדמה מבושלים. עד היום, רנה עדיין רואה בתפוחי אדמה מבושלים את האוכל הכי טעים שהיא אכלה אי פעם. הבנות שהו בבית החווה עד השחרור והמשפחה הגרמנית זכתה מאוחר יותר להכרה כחסידי גויים על ידי "יד ושם".

אחיה של רני שוחרר מברגן בלזן והתאחד עם אחיותיו. אחותה של רני תעיד מאוחר יותר במשפטי נירנברג. לאחר המלחמה עבדה רני עבור הצבא הבריטי בפרנקפורט, שם פגשה חייל בשם ראלף האמונד שיהפוך לבעלה. בני הזוג התיישבו בניו יורק בשנת 1948. רני הפכה לרואת חשבון ומאוחר יותר הם עברו לפלורידה. כיום אלמנה בת 85, רני אוהבת גינון ועדיין נוסעת ברחבי הארץ כדי לבקר את חמשת ילדיה, ששת נכדיה ו-10 נינים.

באמצעות שירותי משפחה וקהילה יהודית של חוף המפרץ, מקבלת רני מימון מועידת התביעות; היא משתתפת בקבוצות תמיכה לניצולי שואה ובמסיבות חג. "חגיגות הסדר וצהריים של החג חשובות לי

מאוד כי אין לי משפחה באזור. אני אהיה מאוד בודדה בחגים", היא אומרת. "אבא שלי, איש מאוד אדיב ומיוחד, היה עושה את הסדרים הכי יפים ואני מתגעגעת לזה מאוד. אני מקווה שנוכל להמשיך לקיים את חגיגות החגים הללו בעזרת ועידת התביעות. זה באמת חשוב לי כל כך". רני מקבלת פנסיה מגרמניה שנוהלה על ידי ועידת התביעות ושולמה במסגרת התוכנית לעובדים לשעבר ולעובדי כפייה.

רני נתנה ב-2018 [בת 93] עדות על קורות האחיות והאח בקישור להלן:

https://www.youtube.com/watch?v=gYu_UcdPUDI

רני מספרת את סיפורה בפני תלמידים.

רני נולדה בדצמבר 1925; אגנס נולדה באוגוסט 1927.

בקישור נוסף משנת 2019/2020 באתר Gulf Coast JFCS מופיעה עוד עדות שלה:

https://www.youtube.com/watch?v=bDeXeF_5OKo

שם הופיעו גם תמונות המשפחה.

משפחת קניגסברג

רני בצעירותה

משמאל: אגנס ורני, לבית קניגסברג.
אליזבת וארנה, לבית רוט
[ראו בהמשך התיעוד]

ייתכן שעוד בן למשפחת
קניגסברג היה מיקלוש, יליד
1930, ומתועד כבן פרדיננד.
כולם נרצחו באושוויץ.

KL: Weimar-Buchenwald "Jüdin" HSHL-Nr.: 51246

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Königsberg Oberstellt am: 4. 7. 44 an KL. Buchenwald

Vorname: Renne am: _____ an KL. _____

Geb. am: 25. 12. 24 in: Ungvar am: _____ an KL. _____

Stand: Id. Kinder: _____ am: _____ an KL. _____

Wohnort: Ungvar am: _____ an KL. _____

Strasse: _____ am: _____ an KL. _____

Religion: Mo. Staatsang.: Ungarn am: _____ an KL. _____

Wohnort d. Angehörigen: Vater: Ferdinand K., Möbelhändler am: _____ an KL. _____

Eingewiesen am: 19. 5. 44 am: _____ an KL. _____

durch: _____ am: _____ an KL. _____

in KL.: Auschwitz am: _____ an KL. _____

Grund: Polit. Ung. Jüdin Entlassung: _____ durch KL.: _____

Verstrafen: Keine am: _____ durch KL.: _____

mit Verfügung v.: _____

Personen-Beschreibung:
Größe: _____ cm
Gestalt: _____
Gesicht: _____
Augen: _____
Nase: _____
Mund: _____
Ohren: _____
Zähne: _____
Haare: _____
Sprache: _____

Bes. Kennzeichen: _____

Charakt.-Eigenschaften: _____

Sicherheit b. Einsatz: _____

Strafen im Lager:
Grund: Vater: Ferdinand K., Möbelhändler Art: Mutter: Theodora K., geb. Weinberger Bemerkung: _____

I.T.S. FOTO No. 64

Körperliche Verfassung: 75963

KL-B-N 44 800.000

הכרטיס האישי של רני
מארכיון ITS: שם האב:
פרדיננד, יצרן רהיטים, כפי
שמעידה רני בראיון בקישור –
מחנה ויימר בוכנוולד.
הגיעה לאושוויץ ב-19.5.1944
ומשם, באוקטובר 1944
לבוכנוולד

KL: Weimar-Buchenwald "Jüdin" HSHL-Nr.: 51247

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Königsberg Oberstellt am: 4. 7. 44 an KL. Buchenwald

Vorname: Aranka (Agnes) am: _____ an KL. _____

Geb. am: 31. 8. 26 in: Ungvar am: _____ an KL. _____

Stand: Id. Kinder: _____ am: _____ an KL. _____

Wohnort: Ungvar am: _____ an KL. _____

Strasse: _____ am: _____ an KL. _____

Religion: Mo. Staatsang.: Ungarn am: _____ an KL. _____

Wohnort d. Angehörigen: Vater: Ferdinand K., Möbelhändler am: _____ an KL. _____

Eingewiesen am: 19. 5. 44 am: _____ an KL. _____

durch: _____ am: _____ an KL. _____

in KL.: Auschwitz am: _____ an KL. _____

Grund: Polit. Ung. Jüdin Entlassung: _____ durch KL.: _____

Verstrafen: Keine am: _____ durch KL.: _____

mit Verfügung v.: _____

Personen-Beschreibung:
Größe: _____ cm
Gestalt: _____
Gesicht: _____
Augen: _____
Nase: _____
Mund: _____
Ohren: _____
Zähne: _____
Haare: _____
Sprache: _____

Bes. Kennzeichen: _____

Charakt.-Eigenschaften: _____

Sicherheit b. Einsatz: _____

Strafen im Lager:
Grund: Vater: Ferdinand K., Möbelhändler Art: Mutter: Theodora K., geb. Weinberger Bemerkung: _____

I.T.S. FOTO No. 66

Körperliche Verfassung: 75963

KL-B-N 44 800.000

הכרטיס האישי של אגנס, בשמה
הנוסף: ארנקה; מספרה האישי
הוא מספר סידורי אחד אחרי רני

על פי שם האב המופיע
בכרטיסיהן האישיים,
מצאתי תיעוד ב"יד ושם"
שפרדיננד היה יליד 1897.
מתועדת אחריו היא
תיאודורה, אף היא ילידת
1897. זאת האימא של רני
ואגנס.

Stufe II

Liste B

39/25

ITS 227

(Alle Formulare sind in fünffacher Ausfertigung einzureichen.)

Landkreis Frankfurt/Main

Gemeinde Ffm.-Eckenheim

Ausstellende Behörde 12.Pol.-Revier.

List of all persons of United Nations and other foreigners, German Jews and stateless persons
 Liste aller ortsanwesenden Personen der Vereinten Nationen und aller anderen Ausländer, deutscher Juden und Staatenloser (ausgenommen Flüchtlinge usw.).

Nationalität Tschechoslowakei
 (Für jede Nationalität ist ein besonderes Formblatt zu verwenden.)

Name (in alphabetischer Reihenfolge)	Vorname	Geburtsdatum und -ort	Geschl. m. w.	Heimatort	Gegenwärtige Anschrift	Beschäftigungsort während des Krieges	Beschäftigungsart
1	2	3	4	5	6	7	8
Danitsch	Jwan	4.2.25 Neu Barowo	m	Neu-Barowo	Ffm. An den 3 Steinen 22	Prag	Student
Farkas	Lazar	28.5.18 Berchowa	m	Berchowa	Ffm. Caspari- str. 2	Graz	K.Z. Häftl.
Königsberg	Agnes	31.7.27 Ushorod	w	Ushorod	Ffm. Mar- bachweg 92	Essen	Strafar- beitslager
Königsberg	Rene	25.12.25 Ushorod	w	"	"	"	"

עדות לכך שהאחיות אגנס ורני קניגסברג, בעלות אזרחות צ'כוסלובקית, היו ב- Essen בצעדת המוות

No. 10444

Enquiry Form

Surname of missing person KONIGSBERG FAMILY

Christian names Agnes, Ferdinand, Hedwig, Adolf

Nationality _____ Birth date _____
 Birth place _____

Address Auschwitz

Occupation _____

Last news _____

Date 19.5.44

News from _____

Address _____

Remarks _____ Sex _____
 X Ref. 10444/8

Persons who can give further information

Name _____
 Address _____

Name _____
 Address _____

Enquirer's surname KONIGSBERG

Christian names Agnes & Rene

Nationality _____

Address Ushorod ?

Relationship to missing person daughters sisters

ניסיתי לאתר את האח הנוסף ששרד על פי הכתוב בראיון של ועדת התביעות "אחיה של רני שוחר מברגן בלזן והתאחד עם אחיותי". מהקישור לעדות עלה מעדותה של רני שהאח היה במחנה ברגן בלזן. שמו לא מופיע כשורד בדפי העד. באתר ITS הצלחתי לזהות את שמו: אדולף, יליד נובמבר 1922, אחיהן הבכור. במסמך משמאל יש תיעוד לחיפוש של אגנס ורני [שמן מופיע בתחתית המסמך] את אדולף. כמו כן יש באתר זה תיק הכולל את שמו של אדולף ואת שמות הוריו: פרדיננד ותיאודורה. באתר MyHeritage מתועדים 2 מועדים: הגעה לארה"ב בספטמבר 1949; פטירה ביולי 2016 במרילנד. אשתו הייתה לבית ויינברגר. הוכחה ברורה לקשר זה:

Adolf Koenigsberg * 1928 - מין: זכר לידה: סביבות Ushorod, Czechoslovakia

Article summary: Agnes Koenigsberg, a Holocaust survivor, recounts her family's experiences from their normal life in Czechoslovakia to their eventual separation and deaths during the Nazi regime. Rescue from Belsen concentration camp Rhineland, Germany סביבות 1945

Siblings: Agnes Koenigsberg Rene Koenigsberg

The Pittsburgh Press הוצאה לאור: 5 במרץ 1948 עיתון: ...its brutality. The story of one girl is an example. Even now, more than 2 years after the end of a hideous chapter of the story, Agnes Koenigsberg is only 20. I found her, where she works, in the office of the

American joint distribution committee in Frankfurt, seemingly efficient...

AMERICAN JOINT DISTRIBUTION COMMITTEE
LOCATION SERVICE BELSEN CAMP

Date: Sept. 12, 1947

Surname: KONIGSBERG First Name: ADOLF
 Previous Name: Birthdate: 18,11,22
 Birthplace: Wilosrod Nationality: Hungaria
 Present Address: Belsen, Cp.V. B1.31/10 Address before Deport:
 Name of Father: Name of Mother:
 Information Learned about above person: Arrived from Ham born
 W. H. Vogel 45

* אדולף היה יליד 1922 לפי כל המסמכים, כולל לפי תיעוד תעודת פטירתו.

אַרנה אַנוליק וואַליזבט הירש, האחיות לבית רוט:

ראיון מוקלט עם ארנה – בקישור להלן: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn700393>

ראיון מצולם עם ארנה [בתמונה משמאל]:

<https://sfi.usc.edu/content/erna-anolik>

מי היו בני המשפחה של ארנה ואליזבט?

ההורים היו איגנט-יצחק רוט, יינן במקצועו. אשתו הייתה מרים Marishka, לבית ליבוביץ. היו להם 5 ילדים:

יוסף [בתמונה], יליד 1918; חי בישראל ונפטר בישראל ב-1996. על מצבתו הנציח את הוריו, אחות ואח: אולגה ומרדכי.

כמו כן כתוב "ציוני נלהב מנעוריו וישר דרך בכל מעשיו".

אשתו: ליפשה. בעדות ל"יד ושם" העידה ארז' שבשנת 1938,

בהיותו בן 19, עלה אחיה, יוסף, לפלשטינה.

מהעדות של ארנה נודע שמות כל האחים. הבת השנייה הייתה אולגה, ילידת 1919,

תופרת, הייתה נשואה ליוסף זינגר; נספתה באושוויץ.

השלישית הייתה אליזבט (Erzi), ילידת 1921; נפטרה ב-2017.

האח הצעיר היה מרדכי/ארווין (Patu), יליד 1932, נספה באושוויץ, עם ההורים.

Name Roth
 Name
 Vorname Elisabeth
 Other names
 geboren am 7.8.1921
 Date of birth
 zu Uzherod Ungvar
 at
 wohnhaft Auf der Burg 9
 Address
 ist jüdischen Glaubens und Mitglied unseres Komitee
 Jüdisches Komitee
 Der Vorstand
 i. A.
 Committee of Liberated Jews
 For the Board:
 Frankfort am Main, den 8.7.1947

Elisabeth Roth
 Eigenhändige Unterschrift

ארנה, שהייתה ילידת דצמבר 1923, נפטרה בינואר 2016 [בת 92];

מסמך, הנושא את תמונתה של אליזבט רוט, מתוך עדותה של

בעדותה סיפרה אליזבט שביולי 1944 הן הועברו לגרמניה ל-Gelsenkirchen, שם עסקו בניקוי פסולת ממסילת הברזל – עד ספטמבר, אז הועברו לאסן, לעבודה במפעל קרופס, שייצר חימוש לצבא הגרמני. היה עליהן לצעוד מעל 6 ק"מ לכל כיוון, כשרק ארוחה אחת ניתנה ביום.

ההזדמנות לבריחה התאפשרה בזמן פשוטה אווירית, כשאנשי ה-SS הסתתרו ואף אחד לא השגיח עליהן. הייתה להן דודה בפנסילבניה שלקחה עליהן חסות. שתיהן העידו על פשעי חברת קרופס במסגרת משפטי נירנברג.

ויקיפדיה [באנגלית]: "בסופו של דבר, כל שש הצעירות שרדו במקומות המסתור שלהן עד סוף המלחמה. ארבע הנשים שהוסתרו על ידי ניירמן, האחיות רוט וקניגסברג, היגרו לארה"ב; רוזה כץ לוונצואלה; ג'יזלה ישראל חזרה להונגריה."

על Fritz Niermann ועל Gerhard Marquardt יש ערכים בוויקיפדיה, באנגלית.

שלטי רחוב באסן-אלטנדורף מנציחים את פריץ ניירמן: יחד עם גרהרד מרקוורד, הוא קלט נשים שנמלטו ממחנה המשנה של מחנה הריכוז Humboldtstrasse באסן - פולרום במהלך מלחמת העולם השנייה. ביתו נהרס ב-2011.

הבית ב- Markscheide 50, שבו הוסתרו ארבע מתוך

שש הפליטות על ידי המציל שלהן פריץ ניירמן, נהרס ב-2011 כחלק מפרויקט פיתוח עירוני, הקמת ה-Niederfeldsee עם בנייני מגורים חדשים צמודים.

לוח הזיכרון על הבית אובטח והוקם מחדש בשנת 2014 בשדה באזור הבית לשעבר כאנדרטת זיכרון. ב-22 במאי 2013 נקראה כיכר קטנה בתוך השיכון החדש על שמו של פריץ ניירמן.

פריץ ניירמן חי בין השנים 1898-1976; Gerhard Marquardt חי בין השנים 1904-1983.

הצלחתי לאתר את נילי דורון, בתו של יוסי רוט, אחיהן של ארנה ואליזבט, שעלה ארצה כציוני בסוף שנות ה-30. בזכותה, ובזכות אחייניתה, ורד בירנבוים [בת אחותה, מרים נוימן] נוצר קשר עם בני הדודים, ילדיה של ארנה, מהם קיבלתי את הקישור לסרט העדות ואת התמונות המרגשות של האחיות לבית רוט.

כך גם יכולתי להבין שבתמונה של חברתן, רני לבית קניגסברג, מופיעה למעשה גם אחותה, אגנס - וכן שתי האחיות לבית רוט, ארנה ואליזבט.

ההורים של ארנה ואליזבט: איגנט-יצחק ומרים רוט

משפחת רוט, אוז'גורוד

and would he help in any way.

ביתו של חסיד אומות העולם,
פריץ ניירמן ב-Essen, בו הן הוסתרו

There was no tenant there then,

אָרנה ובעלה, בָּרני

פריץ ניירמן

Somehow we found him,
and he took us to a Mr. Niemann,

and then we moved to New Jersey.

ארנה (מימין) ואליזבט רוט בשנת 1948,
זמן קצר לאחר הגעתן לארה"ב

מימין: ארנה ואליזבט
משמאל: האח יוסף רוט

מימין: מרים (בתה של ארנה) ובעלה אליוט, ארנה, ג'ונתן
(בנה של ארנה) וסוזן (אשתו של ג'ונתן)

מימין: סוזן, ארנה, חברתו של אחד מהבנים של סוזן
שעומד לידה, מרים, ג'ניפר (הבת של ג'ונתן), אליוט
(בעלה של מרים)

ארנה עם חלק מנכדיה

ארנה עם אחייניתה, בתו של יוסף רוט, מרים/ מיקי ובעלה דני (דניאל) נוימן

יושבים מימין: אליוט, ארנה, ג'ניפר וסוזן, ג'ושוע, ג'ניפר ודיוויד הם 3 מארבעת נכדיה של ארנה) עומדים מימין: ג'ושוע, ג'ונתן, מיקי ודני נוימן (אחייניתה), דיוויד

תמלול העדות של ארנה רוט מ-YouTube מינואר 2024: "שמי ארנה רוט אנוליק. אחי הבכור הוא יוסף רוט. הייתה לי אחות, אולגה, אחות נוספת, אליזבת ואח צעיר, ארווין. אבי היה סוחר יין ואימא שלי הייתה עקרת בית.

אוז'גורוד הייתה בירת החלק הקרפטי של צ'כוסלובקיה, שהיא החלק המזרחי ביותר של צ'כוסלובקיה.

אני חושבת שהייתה לי ילדות נפלאה. היו לנו הרבה חברים, הלכתי לגימנסיה הצ'כית מיד אחרי בית הספר היסודי, אבל, בעצם, למדתי בבית הספר הציבורי, בגימנסיה הצ'כית, במשך 4 שנים ואז ההונגרים כבשו אותנו ולא יכולנו ללכת לבית הספר הממלכתי. אז העבירו אותי לגימנסיה העברית. תמיד אהבתי מתמטיקה. חשבתי שאלך להנדסה והייתי מוכנה לגמרי ב-1944, כשסיימתי את לימודי בגימנסיה, שאלך לאוניברסיטה. בדיוק סיימנו את הגימנסיה.

ב-24 באפריל 1944, היה כרוז שעל כל היהודים לעזוב את הבית כבר למחרת, ואז עלינו להתייצב בנקודה מרכזית. במקרה שלנו זה היה מחסן עצים. לקחנו איתנו מה שיכולנו והתייצבנו במחסן

העצים. היו שם סככות, בלי פרטיות, בלי מתקנים, ושם נשארנו עד ה-16 במאי.

ב-16 במאי נאמר לנו שוב שעלינו להביא את כל החפצים שלנו ולנסוע לתחנת הרכבת. לא הייתה, באמת, שום דרך להימלט כי העם ההונגרי, אם משהו עשה זאת, העם ההונגרי היה מדווח עליהם לרשות הגרמנית. לא היה לאן ללכת, כי בהחלט, השכנים ההונגרים שלנו לא היו מוכנים לעזור לנו להסתיר אף אחד. שמענו שמועות שהיהודים שנלקחו מהבית צריכים לחפור בורות ובהם הם נהרגו. אבל לא רצינו להאמין. בדרך, גילינו על הדברים האלה, שמדי פעם, כנראה כשהאנשים האלה נורו. היו ילדים ששרדו על ידי כך שאנשים אחרים נפלו עליהם, אז הם לא נהרגו ואז, איכשהו, הם מצאו את דרכם חזרה - והם אלה שסיפרו לאנשים אחרים. אך האנשים אמרו: לא, הילדים האלה מדמיינים דברים, שלא יכולים לקרות.

הכניסו אותנו לקרונות בקר. מאות אנשים ברכבת אחת, בקרון אחד, ובשלושת הימים, שבהם נסענו, לא היה אוכל, מלבד מה שלקחנו איתנו מהמחנה. ואז לא היה לנו הרבה. חלק מהאנשים אפילו מתו בקרונות. הגופות לא פונו במשך 3 ימים. לא היה מקום, לא היה מקום לשבת, אז פשוט נאלצנו לעמוד שם במשך 3 ימים. לבסוף הם פתחו את הדלתות. מה שאנחנו יודעים עכשיו שזה היה אושוויץ.

ראינו אנשים בבגדי פסים אפורים וכחולים. הם שמו גברים בצד אחד ונשים הלכו לצד השני.

אני זוכרת שאחותי הגדולה אמרה שמאחר ואימא שלי הייתה עם אחי הצעיר, שהיא תלך עם אימא כדי לעזור לה לטפל באחי, בלי לדעת שהקבוצה הזו נועדה, למעשה, ללכת לתאי הגזים. הייתי עם אחותי, אליזבת.

הדבר האחרון שאני זוכרת מאבי הוא, שהוא בטח ידע איפה אנחנו כי הוא אמר לנו, לאחותי ולי, לאן שלא תלך שואלים אותך אם אתה יודע לעשות משהו תמיד תגידי כן! זו הייתה עצה טובה מאוד שהוא נתן לי כי זה עזר לי מאוחר יותר; זו הפעם האחרונה שראיתי אותו.

לקחו אותנו לאזור שבו גילחו את ראשנו, התפשטנו וקיבלנו שמלות אפורות; בלי תחתונים, רק שמלה אפורה ונעלי עץ. בדרך למקום שבו גילחו את ראשנו ולקחו לנו את בגדינו, הייתה תעלה גדולה, שבה, כנראה, הוכנסו אנשים מהרכבת, שלא יכלו, שהיו חולים מכדי לזוז, החיים עם המתים.

לא עבדנו, לא הוצבנו בשום מקום. אבל אני זוכרת שהתנדבתי ללכת לקחת את הקפה או הלחם, מה שלא יהיה, למחנה אחר, כי תמיד חשבתי שאולי אראה את ההורים שלי. כמובן, לעולם לא ראיתי אותם.

היינו באושוויץ 6 שבועות ואז אמרו לנו שיוציאו אותנו מהמחנה לעבודה. החזירו אותנו לרכבת שוב, ונסענו ל- Gelsenkirchen בגרמניה, ועבדנו בתחנת הרכבת, בניקוי פסולת מהפצצות. סוף סוף, היה לנו סוג של מתקן להתקלח; זה היה בחוץ, אבל היו לנו מים, שלא היו לנו באושוויץ.

יום אחד הגיעו כארבעה או חמישה גברים מ- Essen שבגרמניה ממפעל התחמושת קרופ, והם בחרו שוב נשים, בערך 500 מאיתנו, שהם רצו שיבואו לעבוד במפעל התחמושת. לקחו אותנו ל- Essen, את אחותי ואותי. היו איתנו שתיים מחברותינו, שעם אחת מהן הלכתי לבית הספר; שמן היה רנה ואגנס קניגסברג. הן היו איתנו כל הזמן. אני עבדתי שוב בחוץ וניקיתי פסולת לצורך הכנסת חומר גלם למפעל.

מדי פעם היית יכול למצוא אנשים, שהיו מאוד נחמדים אלינו. למעשה, פעם אחת, אחד העובדים אמר שהוא מכיר משפחה גרמנית, גבר גרמני, שאמר שכשיגיע הזמן, אם הבנות, אם מישהו צריך עזרה, הוא מוכן לעזור.

בפברואר [1945], כשהייתה הפצצה, אנשי האס-אס ששמרו עלינו נכנסו למקלטים, אבל לנו אסור היה להיכנס למקלטים. ואז אחת הנשים, שמה היה רוזה כץ, שאני לא הכרתי אותה קודם, אבל היא ניגשה לאחותי ואלי, ואמרה, או בעצם, שאלה, אם נהיה מוכנים לברוח. אמרתי טוב, לאן נוכל ללכת? היא אמרה שהיא יודעת איך להגיע, איך להגיע לאחד העובדים מהמפעל, והוא זה שיעזור לנו. אחותי ואני, ושתי בנות קניגסברג, ורוזה כץ, וגם נערה שישית, אני חושבת ששמה היה ג'יזלה ישראל. ברחנו בזמן ששומרי ה-SS היו במקלט. נכנסנו לבית קברות יהודי, נכנסנו שם לבניין. למחרת בבוקר, רוזה כץ ואחותי ניגשו למקום מגוריו של הגרמני, ואמרו לו שאנחנו מסתתרים, שש מאיתנו, והאם הוא יכול לעזור, בכל דרך, שהוא יבוא פעם ביום ויביא לנו או בקבוק מים, או חתיכת לחם, או אולי תפוח אדמה, או מה שיש לו. והוא אמר שהוא גם יבדוק אם הוא יכול ליצור קשר עם האיש, שאמר שהוא מכיר מישהו שיעזור לנו. אבל אז, יום אחד, כשהתחבאנו במרתף הבניין, בבית הקברות, נכנס גרמני ושאל מי אנחנו. אמרנו שאנחנו גרמנים אנחנו מ- Duisburg, הבתים שלנו הופצצו, ההורים שלנו יצאו לחפש מקום מגורים אחר - ובגלל זה אנחנו מתחבאות כאן. והוא עזב, אבל פחדנו שאולי הוא מהמטרה, או אפילו אם הוא לא היה, הוא, כנראה, ידע שמה שאמרנו לו לא נכון - והוא ידווח עלינו. אז ניגשנו לגרמני ואמרנו שאנחנו לא יכולות להישאר שם. הוא לקח אותנו לבית שלו, אבל הוא באמת היה איש עני מאוד - לא היה לו הרבה והוא לא יכול היה לשמור על ששתנו. סיפרנו לו על מר שניידר, שיידע היכן האיש הזה, שרצה לעזור לנו לחיות. איכשהו, הוא מצא אותו והוא לקח אותנו למר ניירמן, פיץ ניירמן, שלקח ארבעה מאיתנו. הוא היה סיטונאי, והיה לו בית גדול, ונפרד מביתו הייתה דירה, שבעבר הושכרה. לא היה שם דייר, אז הוא נתן לנו את הדירה הזו/או חדר גדול. אני זוכרת שהורדנו את הבגדים שלנו ושרפנו אותם בתנור קטן, שהיה בחדר, שהוא הכניס אותנו אליו. התרחצנו וישנו במיטות בפעם הראשונה מאז שיצאנו מהבית. הוא פתח את הארון; היו לו אישה ושתי בנות והוא אמר כל מה שאתן רוצות לקחת מהארון ללבוש, תיקחו כל מה שאתן צריכות.

זה נעשה בסודיות רבה ואף אחד לא ידע שאנחנו שם והוא הצליח להסתיר אותנו עד השחרור. הוא אמר שאנחנו יכולים להישאר כמה שנרצה.

אבל, כמובן, רצינו לדווח לרשויות שאנחנו ניצולות ורצינו, איכשהו, ליצור קשר, לברר אם מישהו בחיים, מי חי, ואולי, להיפגש עם מישהו מהמשפחה שלנו.

לאחיות קניגסברג היה אח, שהיה באושוויץ עם אביו. הוא מצא אותנו אחרי המלחמה, איכשהו, והוא אמר לנו שאביו לא שרד; הוא היה באושוויץ, אבל הוא לא שרד; הוא מת מרעב. וכך, החלטנו שאין לנו סיבה לחזור הביתה בכלל; ידענו ששאר בני המשפחה מתו. אז החלטנו שאנחנו רוצות להגיע לאמריקה. הייתה לנו דודה אחת בפיטסבורג; גילינו את כתובתה וכתבנו לה. היא סידרה לנו חסות ושלחה כרטיסים לספינה, כדי שנוכל להגיע לארצות הברית. לצ'כוסלובקיה לא הייתה מכסה מאוד גבוהה, אז אמרו לנו שאם נגיד שאנחנו אזרחיות גרמניות, המכסה הגרמנית היא הרבה יותר גבוהה ויהיה סיכוי הרבה יותר טוב להגיע לארצות הברית. היינו צריכים לקבל מסמכים, האומרים שאנחנו אזרחיות גרמניות, כדי שנוכל לנסוע לארצות הברית.

יצרו איתנו קשר, ורגע לפני שהגענו למדינה, כמה אמריקאים, שגילו שעבדנו במפעלי קרופ, רצו שנעיד במשפטי נירנברג. אחותי ואני נלקחנו לנירנברג למשפטי קרופ, שם הם העדנו במשך כיומיים. אני זוכרת שהייתי בבית המשפט ואלפרד קרופ, וכמה גברים אחרים, ישבו שם עם האוזניות; פניהם היו כפני נידונים; הם רק ביקשו מאיתנו לתאר איזה סוג של עבודה עשינו ומה תנאי החיים, מה עשינו, אם קיבלנו שכר או לא. למדנו הרבה יותר מאוחר, באמצעות שידור עיתון או רדיו, שהוא נידון למאסר מספר מסוים של שנים [12 שנות מאסר והחרמת רכוש. שוחרר ב-1951, מת ב-1967].

הגעתי לארצות הברית ב-5 בפברואר 1948. נתקלנו בסצנה קשה מאוד כשהגענו לים הצפוני: הייתה לנו סערה איומה, המנוע התקלקל בספינה, המהנדס לא הצליח לתקן את זה; כולם ניסו ואז בעלי לעתיד תיקן את הספינה.

גרנו בניו יורק ואז עברנו לניו ג'רזי. יש לי שני ילדים נפלאים: יש לי בת, מרים [על שם האימא שלה], ויש לי בן, יונתן. לבת שלי שלושה בנים: דוד, יהושע ודניאל; לבן שלי, ג'ונתן, יש ילדה, ג'ניפר. בשנת 1970, ברני [בעלה של ארנה] ואני חזרנו לאירופה בפעם הראשונה. היינו כל כך קרובים ל-Essen, אז אמרתי: למה שלא ניסע ל-Essen - ופשוט נבקר את ניירמן? התקשרתי אליהם. הם לא ידעו איפה אני נמצאת באירופה, הם לא ידעו שאני באה, היה ממש תענוג; זה היה כמו בת אבודה שהגיעה הביתה; הוא פשוט היה כל כך שמח לראות אותי; הוא היה פשוט נפלא; בילינו רק כמה שעות איתו ועם אשתו. זה היה פשוט נפלא.

בשנת 1981 קיבלתי מכתב מבית הכנסת לשעבר של Essen, שאומר, שהם הופכים את בית הכנסת למוזיאון יהודי והאם אוכל לבוא לפתיחת המוזיאון. לבעלי הייתה עבודה בארץ באותה תקופה ואני הייתי איתו בארץ, אז נסעתי מישראל לגרמניה. עליתי על המטוס בתל אביב ושם [בשדה התעופה בלוד] הייתה קבוצה גדולה של אנשים. שמעתי מישהו מדבר הונגרית וניגשתי לדבר איתם, לשאול, לברר מי הם ולאן הם טסים. גיליתי שהיו שם שתי נשים, שהיו איתי במחנה העבודה בקרופ. הן גם טסו לפתיחת המוזיאון. וכשסיפרתי להן מי אני - הן לא האמינו, כי, כנראה, אמרו להם שאחרי שברחנו מהמחנה, אנשי ה-SS אמרו להם שהם תפסו, שנתפסנו ואנחנו תלויים... אז הם חשבו שאנחנו מתות; הן פשוט הסתכלו עלי, הם לא האמינו שאני אחת מששת הנשים, שבאמת אני ברחתי בחיים.

כשחזרתי לגרמניה לפתיחת המוזיאון, זו הייתה חוויה מאוד מעניינת, כי היו להם כיתות של ילדי בית ספר, ילדים באו למוזיאון, לבית הכנסת ודיברנו איתם. הם התעניינו מאוד לשמוע מה קרה וכולם אמרו שההורים, או הסבים שלהם, מעולם לא דיברו על זה; הם אף פעם לא ידעו על זה, מעולם לא ידעו מה קרה. אמרתי להם שזה לא יכול להיות, כי הנה אנחנו צעדנו כל יום, כל בוקר, מהמחנה שלנו למפעל והשמלה הירוקה, כלומר, השמלה האפורה, שקיבלנו באושוויץ, נראית כמו שהיינו. אנשים היו צריכים לראות אותנו, הם היו צריכים לראות אותנו חוזרים וחוזרים מהמפעל.

מעולם לא סיפרתי את הסיפור שלי לילדים או לנכדיי; אני מניחה שבהתחלה, כשהילדים שלי גדלו, לא רציתי לחזור על החיים שלי, בחיים האלה, לא רציתי לספר להם שאני אף פעם לא רוצה לדבר על זה. אני בטוחה שהם ידעו, כי מדי פעם היו שואלים על סבא וסבתא, או קרובי משפחה, או משפחה, אבל מעולם לא נכנסתי לפרטים, וסיפרתי להם את הסיפור; הם, כנראה, פחדו לשאול אותי שאלות, כי הם לא רצו לפגוע בי וכך גם עם הנכדים. אבל אני חושבת שאני יודעת מעט מאוד על ההורים שלי ועל סבא וסבתא שלי, ולמרבה הצער, אין את מי לשאול שאלות. אני חושבת שאולי, כשהנכדים שלי יתעניינו לדעת לגבי מוצאם, או סבא וסבתא שלהם, או כל מה שלא יהיה מישהו בסביבה שישאל שאלות - ולספר להם על זה, אם זה היה מעניין אותי, אולי הם יוכלו למצוא מידע."

He was absolutely delighted—it was like a long lost daughter came home.

ארנה עם בני הזוג ניירמן; פריץ הוא חסיד אומות העולם שהציל 4 בנות.

כתבה בעיתון ב-Essen על חנוכת המוזיאון היהודי, בו מופיעה תמונת שני זוגות האחיות שניצלו על ידי פריץ ניירמן וכן תמונתה של ארנה בעקבות הביקור אצל בני משפחת ניירמן

Aber das Versteck in der Gartenanlage auf der Stadtwiese erwies sich als nicht sicher genug. Die Gefahr der Entdeckung und der damit verbundenen Denunziation nahm von Tag zu Tag zu.

Als Helfer. In dieser Situation erwies sich jetzt der ebenfalls im Kruppischen Watzwerk II beschäftigte Ofenmaurer Karl Schneider. Er holte in der Dunkelheit die sechs Mädchen aus ihrem Versteck und brachte sie nach Altdorf. Hier hatte er zuvor Helfer gesucht und gefunden.

Die Geschwister Roth und Königsberg brachte er zu Fritz Niemann, Markscheide 50. Dieser, ein Lebensmittelhändler, stellte den vier Mädchen einen Raum seiner Wohnung als Versteck zur Verfügung. Rosa Katz kam zu einem SA-Mann in der Nähe der Berliner Brücke, dessen Name und Anschrift bis heute unbekannt geblieben sind.

Giella Israel schließlich nahm er mit in seine eigene Wohnung im Hause Helmholtzplatz 21. Frau und Tochter waren wegen der ständigen Luftangriffe mit vielen anderen Essenern evakuiert worden. Weil er aber Hilfe brauchte, wählte er Erna Lippold, eine Nachbarin aus der Oberdorfstraße 25, in alles ein. Diese Frau schnahm fortan die Betreuung des flüchtigen Mädchens, einer Jüdin aus Ungarn. Besonders schlimm war es, wenn Luftschutzsirenen die Menschen in die Bunker und Schutzräume trieben. In solchen Augenblicken mußte Giella Israel allein in der Wohnung bleiben, denn keiner durfte sie außerhalb ihres Verstecks sehen. Erna Lippold und Karl Schneider geboten ihr, sich in einer ganz bestimmten Ecke der Wohnung aufzuhalten. Der Grund: Sollte das Haus von Bomben getroffen werden, so wußte man, wo

man nach dem verschütteten Mädchen suchen konnte. An alarmfreien Abenden saß man zusammen. Giella erzählte in gebrochenem Deutsch von ihrem Zuhause. Man kam einander näher, man wurde vertrauter miteinander.

In der Wohnung des Lebensmittelhändlers Fritz Niemann, Markscheide 50, hatten die Geschwister Roth und Königsberg ein sicheres Versteck gefunden. Auch Frau Niemann war mit ihrer Tochter evakuiert worden. Selbstlos stellte der gläubige Katholik den jüdischen Mädchen Kleider seiner Frau und seiner Tochter zur Verfügung. Erstmals, seitdem die Nationalsozialisten sie und ihre Angehörigen in Sammeltransporten nach Auschwitz gebracht hatten, schliefen sie wieder in richtigen Betten.

Fritz Niemann, der nicht nur die in seiner Wohnung untergebrachten Mädchen versorgte, sondern auch über Karl Schneider mithilfe, die beiden anderweitig Untergebrachten zu ernähren, konnte auch als Lebensmittelhändler nicht aus dem Vollen schöpfen. Zuteilungen erhielt auch er nur bei gleichzeitiger Abgabe entsprechender Fein-, Fleisch-, Nahrungsmittel- oder Brotkartenzuschüsse. Ohne Vertrauen und Eingeweihte kam auch er nicht aus.

Eingeweiht wurde von ihm Gertrud Hahn, Markscheide 60, die als Hausangestellte bei ihm tätig war. Sie beauftragte er mit der Betreuung der Mädchen. Um der Gefahr einer Entdeckung vorzubeugen, wurde das Fenster des Zimmers, in dem sich die Flüchtlinge aufhielten, mit alten Teppichen verhängt. Das fiel auf Grund der strengen Verdunkelungslicht nicht weiter auf.

Zu den Vertrauten Fritz Niemanns gehörten einige Freunde, die seine politische Abneigung gegen das NS-Regime teilten oder wie er selbst, Katholiken aus Überzeugung waren. Zu ihnen gehörten sein Vater Peter Wirtz, Heinrich Edelmeier, Karl Klotz, Adolf Gatzweiler und...

„Meine Freunde und ich waren bewaffnet und zu einem eventuellen Widerstand entschlossen“, schrieb Fritz Niemann am 3.1.1969 an die Geschwister Roth in die Vereinigten Staaten.

Die für ihn und seine Freunde gefährlichen letzten Tage des Zweiten Weltkrieges schätzte er im gleichen Brief so ein: „Zurückblickend erinnere ich mich noch mit Freuden daran, daß es mir vergönnt war, Euch meine Lieben,

Die Geschwister Königberg und Roth

nach Eurer schrecklichen Erlebnissen und Eurer abenteuerlichen Flucht zu helfen, und ein klein wenig Nestwärme und Geborgenheit zu geben. Mein Bemühen war, Vaterstelle an Euch zu vertreten, was mir, glaube ich, auch ein wenig gelungen ist“.

Der 11. April 1945 war für die sechs jüdischen Mädchen der Tag der Freiheit. Ohne Furcht vor der Entdeckung konnten sie an diesem Tage ihr Versteck verlassen und die einrückenden amerikanischen Truppen begrüßen.

Die Lidengefährtinnen aus der Humboldtstraße erleben die Freiheit erst vier Tage später, am 15. April 1945, als britische Truppen das KZ Bergen-Belsen befreiten. Am 17. März 1945 hatte man sie von Essen aus in dieses beachtete Lager überführt. Nach qualvoller achtstägiger Bahnfahrt waren sie hungernd und durstend am 25. März 1945 in Bergen-Belsen eingetroffen. Die letzten Tage bis zur Befreiung waren für alle entsetzlich gewesen, und viele haben sie nicht überlebt.

anfänglichem Aufenthalt im Keller der Leichenhalle auf dem jüdischen Friedhof im Reckhammerweg bei Fritz Niemann in der Markscheide 50 die Befreiung erlebten. Von Rosa Katz weiß man, daß sie nach Venezuela auswanderte, während Giella Israel nach Ungarn zurückkam. Ihre heutigen Anrührten und ihr Schicksal nach 1945 liegen noch im Dunkeln.

Fritz Niemann starb 1976. Nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges zerfiel er zu den Frauen und Männern der ersten Stunde. In der 1946 von den Besatzungsmächten ernannten ersten Stadtverordnetenversammlung war er Mitglied der CDU-Fraktion. Auch der ersten gewählten Stadtverordnetenversammlung im Jahre 1946 gehörte Fritz Niemann als Mitglied der CDU-Fraktion an. Seine Frau lebt heute bei ihrer Tochter in Borkbeck. Auch Karl Schneider ist seit vielen Jahren tot.

Erna und Gerhard Marquardt sind heute 76 und 77 Jahre alt und wohnen in der Franziskanerstraße. Erna Lippold, inzwischen 74 Jahre alt, eine Frau, die Giella Israel in der Wohnung von Karl Schneider betreute, wohnt heute noch nahe dem Helmholtzplatz. Von den Vertrauten und Erbenwärtinnen Fritz Niemanns leben noch Gertrud Danvergeb, Hahn und Adolf Gatzweiler, der auf der Ehrenzeiler Straße, genau wie damals ein Zigarrengeschäft betrie...

Fritz Niemann, Erna Anolik (geb. Roth) und Frau Niemann

36 Jahre sind seit dem Frühjahr 1945 vergangen. Von vier der jüdischen Mädchen, die damals die Flüchtlinge waren, wissen wir, daß sie auch heute noch leben. Es sind Elisabeth Roth, Erna Roth, Annelie Königberg und Ilse Königberg. Es sind jene Geschwisterpaare, die nach

<https://collections.yadvashem.org/en/righteous/4016609>

קישור לאתר יד ושם:

7. ישראלים ילידי קרפטורוס: ד"ר ישראל ארצי / איזיקוביץ (חוסט)

באתר "אנציקלופדיה לחלוצי היישוב ובונים" של דוד תדהר מצאתי מידע על ד"ר ישראל ארצי (איזיקוביץ/ארדנסקי וכן את תמונתו. אביא את תמצית המידע: "נולד בחוסט, ט"ז אייר תרס"ז (30.4.1907). לאביו קראו צבי איזיקוביץ ולאִימו פיִיגה, בת חיים שטינברגר. קיבל חינוך בבית ספר תיכוני בחוסט, בית ספר למסחר בפרסבורג [כיום ברטיסלבה], סבלוש [כיום וינוגרדוב], אקדמיה ממשלתית למסחר במונקץ' ובאוניברסיטאות: פקולטה למשפטים וכלכלה בברנו ובפראג (צ'כוסלובקיה) וקיבל תואר - ד"ר למשפטים. אחר כך קיבל תואר של רואה חשבון.

היה פקיד ממשלה, סגן יו"ר עיריית חוסט (1945), עורך-דין ומנהל כללי במפעל

ממשלתי בצ'כיה.

בשנת 1927 יסד באקדמיה הממשלתית למסחר במונקץ' את הארגון הציוני הבלתי-מפלגתי "השומר קדימה". בשנת 1928 יסד את "השומר קדימה" בחוסט. באותה שנה הוציא וערך את העיתון "אחדות" בשפה ההונגרית עבור הנוער הציוני.

בשנת 1930 היה ממייסדי ומפקדי ופעילי "ברית טרומפלדור" במונקץ' ובחוסט. בשנת 1929 ייסד מחדש, עם צבי פרומר, את בית הספר העברי בחוסט. בשנת 1936 נשא לאשה את חנה, בת פישל הנדלסמן ממונקץ', שנרצחה עם 2 הילדים במחנה ההשמדה אושוויץ ביום 26 למאי 1944. בזיווג שני נשא לאישה בשנת 1945 את לאה, בת יצחק אייזיק גרינברגר. בשנת 1949 הם עלו לארץ.

משנת 1950 עבד במס-הכנסה בתפקיד מפקח.

יו"ר ארגון יוצאי חוסט והסביבה.

חבר ההנהלה של התאחדות עולי צ'כוסלובקיה. צאצאיו (מאשתו הראשונה): חיה ופישל ז"ל;

צאצאיו מאשתו השנייה: רבקה וצבי.

ישראל נפטר ביוני 1985 וקבור בקריית שאול. אשתו לאה, ילידת ניז'ני ביסטרי [בצ'כית: Vyšný Bystří; ביידיש: אויבר-ביסטרא, מחוז מיז'יריה) נפטרה בשנת 2016.

קישור לכתבה: <https://www.tidhar.tourolib.org/tidhar/view/9/3404>

בספר ההנצחה לקהילת חוסט שכתב צבי מנשל מוזכר גם ישראל (עמ' 23): ד"ר ישראל איזיקוביץ-ארצי היה מייסד בית"ר בחוסט. מידע נוסף ניתן בספר זה בעדותו של משה הופמן (עמ' 421-420): "...אני זוכר שהיו להם בנים ובנות בגיל הורינו, ואולי צעירים יותר. הבנות עסקו במלאכת התפירה ואחד הבנים היה מנהל חשבונות, או בדומה לכך. בן זה, שאת שמו איני יודע, נפטר בשנות ה-40 המוקדמות... בעודו איש צעיר.

הבן השני מוכר לי היטב ושמו ישראל. הוא למד משפטים בברין [ברנו] וחזר לחוסט. מלבד משפטים הוא למד גם כלכלה... ישראל איזיקוביץ נישא בחוסט ולזוג נולדו שני ילדים. הם בנו להם בית חדיש ויפה, בו התגוררו עד לגירושנו לאושוויץ; רעייתו ושני ילדיו שולחו מיד לכבשנים. האב, ישראל, גויס לפלוגות העבודה וניצל. ישראל איזיקוביץ היה ציוני נלהב מלבד היותו משפטן, והיה בין מייסדי בית"ר בחוסט. הוא היה הרוח החיה בקן בית"ר ואף נפגש מספר פעמים עם מנחם בגין.

בתום המלחמה הנוראה נותר אלמן וערירי. רצה הגורל שמצא רעיה צעירה ויפה ושמה לאה.

לאחר כיבוש האזור על ידי הצבא האדום, הוא מונה כחבר מועצת העיר. כחבר המועצה סייע רבות לפליטי השואה, שחזרו הביתה ממחנות הריכוז.

באותם ימים טרופים עשה את הדוקטורט בכלכלה [למען הדיוק: במשפטים]... הוא שינה את שמו בלחץ השלטונות הרוסיים לארדנסקי. כליברל בהשקפת עולמו, ולאחר שהרוסים סיפחו את קרפטורוס לברה"מ, החליט להתיישב בצ'כיה. שם נולדה להם הבת הבכורה, רבקה.

כשטבעת החנק הקומוניסטי החלה להתהדק גם על צ'כיה, עלה ב-1950 [עלו ב-1949] עם אשתו לאה ובתם רבקה לישראל. כעולה חדש השיג דירה קטנה וחשוכה ביפו. לאחר שנים ספורות הצליח במעשיו ותקע יתד ברמת גן [בין לבין התגוררה המשפחה בגבעתיים, בין השנים 1952-1956].

ברבות הימים החל לעבוד במס הכנסה. שם גילו את כשרונו הרב ודחפו אותו למעלה בסולם הדרגות... גם כאן, בישראל, השאיר עקבותיו בעסקנות ציבורית. ד"ר ישראל ארצי היה בין מייסדיו של "ארגון יוצאי חוסט בישראל".

...כציוני נלהב עברת את שם משפחתו ובתוספת התואר כונה ד"ר ארצי ישראל. כאן בישראל נולד להם בן ושמו צבי. שני ילדיו הם רופאים. הבן צבי רופא שיניים ומנתח לסת מומחה, ואילו בתם רבקה היא רופאה רנטגנולוגית.

גם ב"ספר מארמארוש" יש כמה אזכורים על ישראל. למשל (עמ' 4-223): "כמה חודשים היה סגן ראש העיר בחוסט הד"ר ישראל ארצי. תקופה זאת נוצלה, בין השאר, להחזרת רכוש יהודי שדוד לבעליהם או ליורשיהם."

הצלחתי לאתר את צבי, בנו של ישראל, שהוסיף מידע ותמונות מרגשות – ועל כך תודתי. צבי נקרא על שם אביו של ישראל. כשהמשפחה עלתה ארצה בשנת 1949 היא התגוררה ביפו ברחוב 60, שהפך לימים לרחוב קדם; אחר כך עברו לגבעתיים ולבסוף לרמת גן.

צבי [בתמונה] למד רפואת שיניים באוניברסיטה העברית "הדסה" ירושלים והתמחה בבוסטון בפריודונטיה [מחלות חניכיים]. הוא מנהל את תוכנית ההתמחות בחניכיים ובהשתלות דנטליות. צבי הינו פרופ' אמריטוס מטעם אוניברסיטת תל אביב.

בציטוט ששלח לי מהספר "תולדות בית"ר צ'ס.ר. (עמ' 306) נאמר: "הקן נוסד על ידי מפקדו הראשון, ישראל אייזיקוביץ (ד"ר ארצי) בשנת 1930. ייסוד הקן היה שונה מהמקובל: אייזיקוביץ, אשר עמד בראש קבוצת צופים מ"השומר קדימה", נענה להזמנת קן מוקאצ'אבו להשתתף בחגיגה שם. קבוצתו, בתלבושת צופית, השתתפה בתהלוכת בית"ר, כשעל חולצותיהם התווית 'ברית טרומפלדור'. תגובת "השומר קדימה לא איחרה לבוא: הם הוציאו את אייזיקוביץ משורותיהם ותשובתו של מפקד בית"ר הייתה אף היא חריפה: כל 'השומר קדימה' בחוסט עבר בצוותא לבית"ר. כך נוסד אחד הקינים הפעילים ביותר בקרפטורוס ופורק 'השומר קדימה'.

...מאוחר יותר התקיימו בחוסט מספר פגישות מחוזיות ואנשי הקן השתתפו בכל שטחי העבודה הבית"רית בקנה מידה

ארצי: קורסים, הכשרות, עלייה."

1931: "ברית טרומפלדור" בחוסט.

ישראל אייזיקוביץ יושב במרכז שורת הנשים [שורה שלישית מלמעלה]

ישראל איזקוביץ, עומד ראשון מימין, כאחד משומרי הראש של זאב ז'בוטינסקי, 1927, מונקץ'

נובמבר 1946: ישראל ולאה נישאים

אוגוסט 48: עם הבת רבקה בפראג

מרתף השואה בירושלים

* בין השנים 1962-1985 ניהל ד"ר ישראל ארצי משרד ראיית חשבון כעצמאי. הוא נפטר בעודו בעבודתו במשרדו בגיל 78. יהי זכרו ברוך!

8. משלנו: מדר-אינהורן רחל (דובובה)

במאי 2024 פנתה אלי רחל בבקשה לנסות לאתר את שורשי משפחתה מצד אביה, מדובובה (Dubove), מחוז טיאצ'ב. קישרתי בין רחל לבין חברנו, ביילו (ברוך) הובר באוז'גורוד. כך כתבה לי רחל לאחר ימים אחדים: "רותי יקרה, תודה רבה. ברוך מצא לי את כל משפחתי שאותה אני מחפשת מ-1994. סוף סוף אוכל למלא דפי עד לזכרם."

ואכן, רחל מילאה דפי עד עוד באותו החודש: על הסבא מאיר מאירוביץ (1895) והסבתא רחל (1899); על אחיו ואחיותיו של אביה: זיסל (1930), צירל (1932), אביגדור (1936) ופסיה (1939).

לאביה, יליד 1929 קראו אברהם. מסתבר ששם המשפחה מצד אביו [סבא של רחל] היה מאירוביץ ואילו מצד אימו [סבתה של רחל] הוא היה אינהורן. אנו מכירים תופעה זאת שלא פעם הילדים נקראו בשם המשפחה של האימא, כיוון שההורים נישאו באופן דתי ולא בהכרח נרשמו ברישום הנישואין האזרחי. רחל מדר (אינהורן) נולדה בקיבוץ מלכיה. הוריה היו שולמית דדשוב ז"ל, בת למשפחה קווקזית מירושלים ומתל אביב ואברהם אינהורן ז"ל, ניצול שואה מן הקרפטים. האבא היה ממגויסי גח"ל [גיוס חוץ לארץ], שלאחר שיחרורו הגיע ארצה ונלחם במלחמת השחרור, גם במסגרת הפלמ"ח. בקיבוץ מלכיה הוא הכיר את שולמית; שם גם נישאו. אברהם לא יכול היה להתחבר לרעיון הלינה הקיבוצית, וגם לא התרשם מן השוויון בקיבוץ – והמשפחה עברה לראש פינה. שם התבגרה רחל.

לבני הזוג אינהורן נולדו שלושה ילדים: רחל, רויטל ומאיר ז"ל. האח מאיר, שנקרא על שם הסבא מאיר מאירוביץ הי"ד, נפטר בדצמבר 2021 ממחלה קשה בגיל 56. למאיר ז"ל מוקדש הספר האחרון שהוציאה רחל לאור. ("כפר קץ הייסורים" - יצא לאור בהוצאת עמדה בשנת 2023) האח מאיר ז"ל היה רווק ולא השאיר אחריו יורשים.

רחל הייתה עתודאית, אשר למדה בסמינר מורים לפני השירות ולכן קיבלה דחיית שירות. ב-1973 היא נישאה, תוך כדי הלימודים בסמינר ולכן קיבלה פטור מן הצבא.

רחל היא בעלת תואר שני במסלול גיאוגרפיה וסביבה של אוניברסיטת חיפה. היא עסקה בחינוך והייתה מדריכת מורים למעלה משלושים שנה. היא מתגוררת במושב ארבל [ליד טבריה] ולה ולבעלה, נפתלי, חמישה ילדים.

רחל כותבת שירה ופרוזה רק מזה עשרים שנה. עד כה פרסמה שלושה ספרי שירה ושני ספרים, שאחד מהם הוא על קורות משפחת האימא. עתה היא עוסקת בכתיבת ספר על משפחת אביה, שיתרכז בשנת 1938-1939. שמו של הספר יהיה "חלומות על הטיסה" [הנהר החוצץ בין אוקראינה ורומניה].

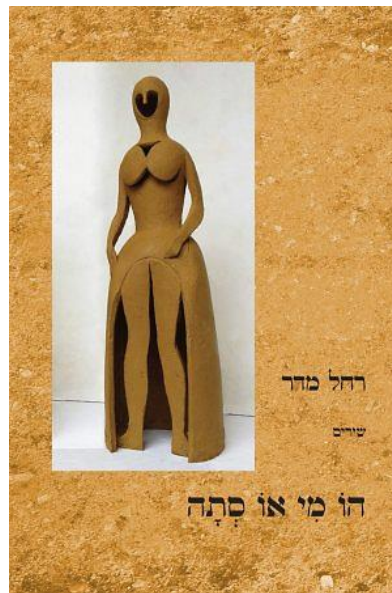
לשם כך השתתפה רחל גם בקורס ללימודי יידיש על מנת לחוש ולהבין את התרבות, בה גדל אביה. בדמיונה היא רואה את סבתה מעודדת את אביה, ילד רך בשנים, היוצא בשעה חמש בבוקר אל הלימודים בחיידר, ואומרת לו לומר בדרך את תפילת "שמע ישראל" ולהרחיק, על ידי כך, את פחדיו מהדרך.

באתר "הון תרבותי" כתוב: "בכתיבתה הלירית היא עוסקת בקשר של האדם לטבע ולאדמה. הקשר שלה לטבע והאהבה לחקלאות נובע מהקשר המיוחד שהיה לה עם אביה ז"ל, איש אדמה, שידע ממש לדבר עם האדמה. הוא שקירב אותה להבחין בציפורים השונות ומה האדמה נותנת לנו כשאנו מעבדים אותה. אביה שרד את המחנות והיה ניצול יחיד ממשפחתו הגרעינית. רחל נקראת על שם אמו.

רחל מקיימת מפגשי סופרת סדנאות שירה."

רחל מעידה על עצמה: "מילדותי קראתי הרבה מאוד ולא כתבתי דבר עד שנת 2003. אני לא חושבת שממש התבגרתי למרות שאני נשואה, אם לחמישה וסבתא."

רחל כתבה שיר על בקעת הקהילות ביד ושם. השיר נכתב אחרי שהייתה שם בחיפוש אחר האבנים, עליהן כתובים שמות הקהילות שלנו.

מתוך הספר: שירת האדמה /
הוצאת שופרא לספרות יפה, 2013

שומרי הקהילות / רחל מדר
עֲנֵקִי אֶבֶן דּוֹלוּמִיט מְתַלְעֶת,
גּוֹיִלִי אֵשׁ סְרוּגִים שְׁתִּי וְעָרֵב,
נְפִילִים שׁוֹמְרִים עַל הַחֲצֹרֹת
יְהוּדִיּוֹת קִטְנוֹת.
הוֹשְׁטֵתִי יָדִי לְטָמֵן פֶּתֶק בְּסֹדֶק שְׁבִין
הַפְתָּלִים בְּבִקְעַת הַקְּהֵלוֹת.
הִיא נִשְׁלַחַה קְדִימָה וְחָם כְּבֹד הַקִּיפָה
עַת נִשְׁמָעָה נְשִׁימַת הָאֶבֶן.
הִינוּם, הִינוּם, גֵּיא בֶן הִינוּם.
בְּעָרֵב, כְּשֶׁעֲזָבוּ הַמְּבַקְרִים,
אוֹתִיּוֹת נִתְקוּ מִגּוֹיִלֵי הָאֵשׁ
וְעָפוּ אֶל הַר הַבַּיִת
מִמְלָמְלוֹת תְּפִלַּת זְכָרוֹן.

ברוכה תהיי, רחל, על עשייתך רבת השנים

כתבה: רותי פיקסלר. לתגובות: 050-5643299 ruthfixler@walla.co.il
סייעה בתרגום לאנגלית: גיטה ברקוביץ